

Tisková konference 2011

Praha, 2.6. 2011

MOŽNOSTI SLAĎOVÁNÍ PRACOVNÍHO A RODINNÉHO ŽIVOTA V ČESKÉ REPUBLICE

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD

Na padesátém 81, 100 82 Praha 10

www.czso.cz

Obsah prezentace

- Zdroje dat, základní popis VŠPS
- Popis základních domácnostních ukazatelů a participace jednotlivých členů domácnosti na trhu práce
- Popis AHM 2010 – Sladění pracovního a rodinného života v ČR
- Charakteristika využití základních nástrojů pro sladování rodinného a pracovního života
- Srovnání se Slovenskou republikou
- Shrnutí

Zdroj dat: Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)

- Šetření domácností zaměřené na vývoj ekonomické aktivity (zaměstnanost, nezaměstnanost, ekonomická neaktivita).
- Šetření probíhá na území ČR kontinuálně. Výběrový soubor je definován čtvrtletně (13 referenčních týdnů) – výsledky z VŠPS jsou za jednotlivá kalendářní čtvrtletí.
- Každý byt zůstává v souboru 5 po sobě jdoucích čtvrtletí. Obměna souboru je každé čtvrtletí 20 %.
- Výběrový soubor na jedno čtvrtletí je přibližně 25 tis. domácností, 51 tis. respondentů ve věku 15 a více let.
- Šetření vychází z definice obvyklého bydliště, lépe postihuje skutečnou situaci v domácnosti než pojem trvalého bydliště.
- Šetření probíhá od roku 1993, domácnostní ukazatele je možné zpracovávat od roku 2002.

Proč domácnosti?

Domácnost lze definovat jako základní ekonomickou, sociální jednotku, která je zaměřena na společné soužití k zajištění společných potřeb skupiny obyvatelstva.

Domácnost vychází ze společného hospodaření osob v domácnosti obvykle bydlících – shodný aspekt pro sčítání i výběrová šetření.

Analýza domácností je nutná pro pochopení sladění pracovního a rodinného života

- ✓ lze získat základní typy rodinného soužití v rámci domácnosti
- ✓ analýza procesů dle základních ekonomických či sociálních vazeb v domácnosti
- ✓ lze získat detailní pohled podle počtu závislých dětí v domácnosti či věku nejmladšího dítěte v domácnosti
- ✓ získání základních demografických (věk, pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání) a ekonomických (ekonomická aktivita, postavení v zaměstnání) znaků osob v čele domácnosti v případě úplných rodin i partnerů, partnerek

Základní fakta o domácnostech

Domácnost je tvořena osobami společně bydlícími a hospodařícími.

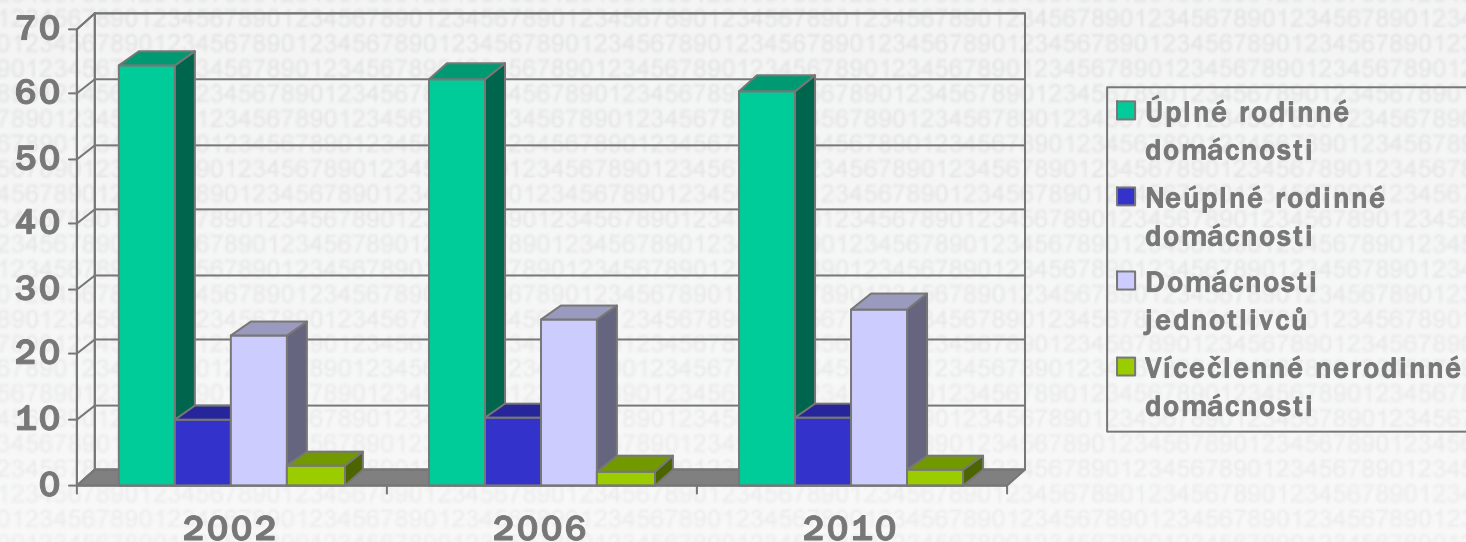
Základní typy domácností:

- úplná rodinná domácnost – partneři bez dětí nebo s dětmi (zahrnuje sezdané i nesezdané soužití)
- neúplná rodinná domácnost – jeden rodič a dítě
- domácnost jednotlivce – jedna osoba
- vícečlenná nerodinná domácnost – ostatní případy

Definice dítěte – musí být přímý vztah rodič – dítě (vlastní, dítě partnera/ky, adoptované). Nezahrnuje případy soužití např. prarodič – vnouče

Věk nejmladšího dítěte v domácnosti – pro účely analýzy pouze ty domácnosti, kde věk nejmladšího dítěte je do 15 let (3 základní kategorie – 0-2 roky, 3-5 let, 6-14 let)

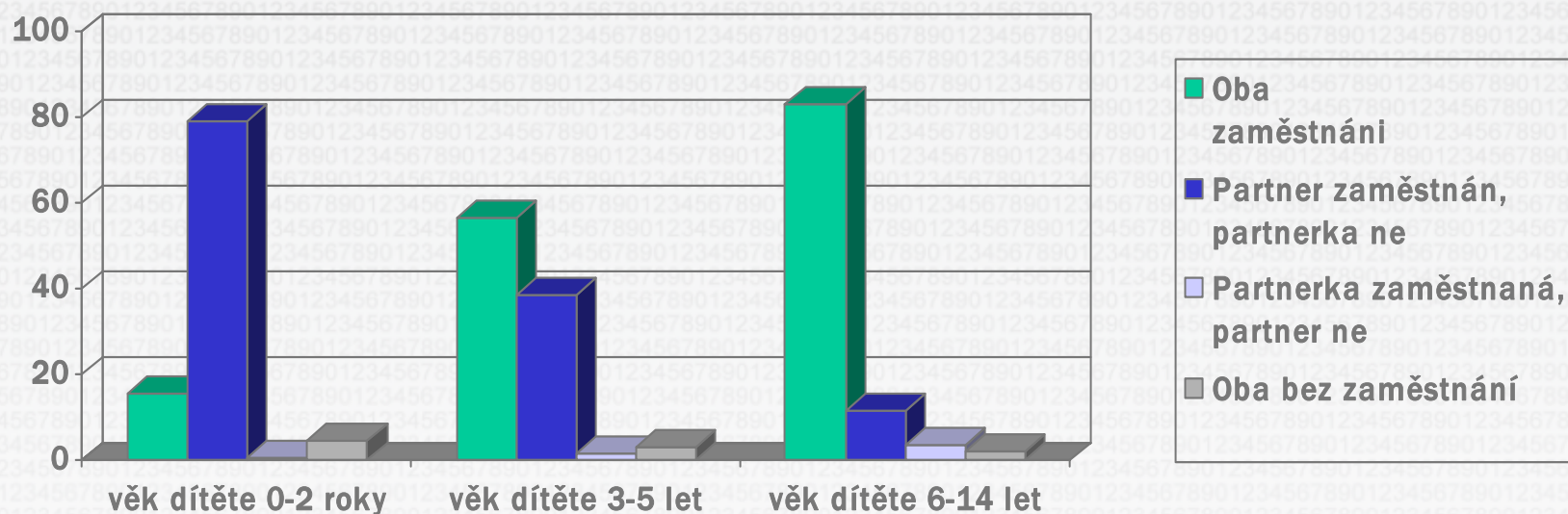
Typy hospodařících domácností v ČR (v %)

Trendy:

- snižování relativního významu úplných rodin mezi lety 2002 (64,4%) až 2010 (60,5 %)
- stagnace počtu neúplných rodin, jejich relativní zastoupení se pohybovalo kolem 10 %
- významný vzestup počtu i podílu domácností jednotlivců (rok 2002: 22,9 %, rok 2010: 27,0 %)

Zaměstnanost v úplných rodinách podle věku nejmladšího dítěte v ČR (průměr let 2006-2010) v %

Trendy:

- o ve věku 0-2 let nejmladšího dítěte převažuje „tradiční“ model - otec v práci, matka v domácnosti
- o ve věku 3-5 let nejmladšího dítěte přibližně v 55 % případů pracují oba rodiče, pouze otec pracuje přibližně v 40 % případů
- o ve věku 6-14 let nejmladšího dítěte jsou ve většině případů zaměstnání oba rodiče (průměr let 2006-2010 – 83,1 %)

Plný úvazek versus částečný úvazek

ve VŠPS závisí na pohledu respondenta, program neumožňuje zadat extrémní hodnoty

Participace rodin s nejmladším dítětem ve věku 0-14 let na trhu práce v ČR (průměr let 2006-2010)

Možnosti participace na trhu práce	v %
Celkem	100,0
Oba na plný úvazek	49,0
Otec na plný úvazek, matka na částečný	7,2
Otec na plný úvazek, matka bez zaměstnání	38,1
Otec na částečný úvazek, matka na plný	0,3
Otec na částečný úvazek, matka na částečný	0,1
Otec na částečný úvazek, matka bez zaměstnání	0,2
Otec bez zaměstnání, matka na plný	2,0
Otec bez zaměstnání, matka na částečný	0,2
Oba bez zaměstnání	2,9

Trendy

- V období od roku 2002 nedošlo k významnému posunu ohledně participace partnerů na trhu práce.
- Po celé sledované období byl podíl částečných úvazků velmi nízký.
- Kategorie – otec na plný úvazek, matka na částečný úvazek – činila kolem 7 % z celkového počtu všech kombinací a významně se tento podíl nezvyšoval.
- V důsledku růstu počtu narozených osob se během let 2006 až 2010 zvýšil podíl kategorie – otec na plný úvazek, matka bez zaměstnání.
- Relativně nízký byl podíl domácností, kde jsou oba partneři bez zaměstnání – po celé období nebyla překročena hranice 5 %.

AHM 2010

Sladění pracovního a rodinného života

Ad hoc modul (AHM) navazuje na standardní část Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS).

Šetření probíhalo kontinuálně po celý rok přibližně na 20% vzorku VŠPS, konkrétně v roce 2010 na 30 032 osobách.

Cílovou skupinou pro tento AHM jsou osoby ve věku 15-64 let, otázky jsou vztaženy k osobám, ne k domácnostem

Cíle AHM 2010 (Sladění rodinného a pracovního života):

- ✓ zjistit všechny druhy péče o děti do 15 let věku či osoby nemocné, postižené nebo v pokročilém věku
- ✓ dostupnost či nedostupnost organizací péče o děti, a zda jejich případná nedostupnost ovlivňuje uplatnění na trhu práce
- ✓ možnost úpravy pracovní doby
- ✓ využití možnosti přerušit zaměstnání z důvodu péče o nejmladší dítě (především rodičovská dovolená)
- ✓ základní srovnání se Slovenskou republikou

Poskytovaná péče v domácnostech u osob ve věku 15-64 let v roce 2010 v ČR (v tis.)

Péče v domácnosti	Celkem	Muži	Ženy
Celkem osoby ve věku 15-64 let	7 399,5	3 743,5	3 656,0
Jenom vlastnímu dítěti nebo dítěti partnera/ky mladšímu 15 let v domácnosti	1 863,9	882,1	981,8
Jenom jinému dítěti mladšímu 15 let	143,6	71,1	72,5
Jenom osobě 15leté a starší, nemocné, postižené či v pokročilém věku	291,0	118,2	172,9
Kombinace – vlastní dítě, jiné dítě	86,0	44,9	41,1
Kombinace – vlastní dítě, osoba nemocná, postižená či v pokročilém věku	59,3	20,2	39,2
Kombinace – jiné dítě, osoba nemocná postižená či v pokročilém věku	23,2	7,3	15,9
Kombinace všech tří péčí	9,6	4,2	5,4
Žádná péče	4 922,1	2 595,1	2 327,0
Nezjištěno	0,8	0,4	0,4

Poskytovaná péče v domácnostech u osob ve věku 15-64 let v roce 2010 v ČR a SR (v%)

Péče v domácnosti	ČR			SR celkem
	Celkem	Muži	Ženy	
Vlastnímu dítěti nebo dítěti partnera/ky mladšímu 15 let v domácnosti	27,3	25,4	29,2	24,8
Jinému dítěti mladšímu 15 let	3,5	3,4	3,7	3,5
Osobě 15leté a starší, nemocné, postižené či v pokročilém věku	5,2	4,0	6,4	5,0
Žádná péče	66,5	69,3	63,6	68,7

Závěry:

Přes 70 % osob ve věku 15-64 let žije v domácnosti bez dětí do věku 15 let (vlastních či partnera/ky), ani jednu z uvedených péčí neposkytuje téměř 2/3 osob.

Relativně nízký podíl osob ve věku 15-64 let žijících s dětmi do věku 15 let úzce souvisí s relativním poklesem počtu úplných rodin v posledních letech a naopak růstem počtu jednotlivců i osob v produktivním věku.

Obecně ženy více poskytují péči než muži, když 63,6 % žen ve věku 15-64 let uvedlo, že neposkytuje péči, u mužů tento podíl však činil téměř 70,0 %.

Slovenská republika se péčí o děti či osoby nemocné, postižené či v pokročilém věku významně neodlišuje od České republiky.

Využívání služeb organizace péče o děti u žen ve věku 15-64 let v roce 2010 v ČR a SR (v %)

Využívání služeb organizace péče o děti	ČR				Celkem SR 0-14 let
	Celkem 0-14 let	0-2 roky	3-5 let	6-14 let	
Úhrnem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ano, do 20 hodin týdně	13,3	5,1	18,8	17,9	11,6
Ano, 21 až 40 hodin týdně	12,5	4,2	39,6	6,9	14,6
Ano, více než 40 hodin týdně	3,0	0,7	10,0	1,7	3,5
Ne	71,1	90,1	31,6	73,4	70,3

Závěry:

Nejvíce využívají služeb organizace péče o děti (včetně jeslí, mateřských škol, družin, placení pečovatelé) ženy s nejmladším dítětem ve věku 3-5 let (68,4 %), nejméně naopak ženy s nejmladším dítětem ve věku 0-2 let (9,9 %).

Potvrzuje to již zmíněný fakt, že ženy zůstávají do tří let dítěte většinou v domácnosti, poté se již snaží využít služeb především mateřských škol a vrací se zpět na trh práce.

Ženy s nejmladším dítětem ve věku 3-5 let nechávají převážně děti v organizované péči více než 20 hodin týdně, u žen s nejmladším dítětem ve věku 0-2 let a 6-14 let je to do 20 hodin týdně.

V SR je ve větší míře zesílen trend nechávat děti do 15 let v organizované péči delší dobu v týdnu.

Postrádání služeb organizace péče o děti u žen ve věku 15-64 let s vlivem na pracovní aktivitu dle věku nejmladšího dítěte v roce 2010 v ČR (v tis.)

	Celkem 0-14 let	0-2 roky	3-5 let	6-14 let
Počet žen dle věku nejmladšího dítěte	1 067,4	394,5	216,9	456,0
Počet žen postrádajících služby organizace péče o děti s vlivem na pracovní aktivitu	65,9	44,8	13,4	6,0
v %	6,2	11,4	6,2	1,3

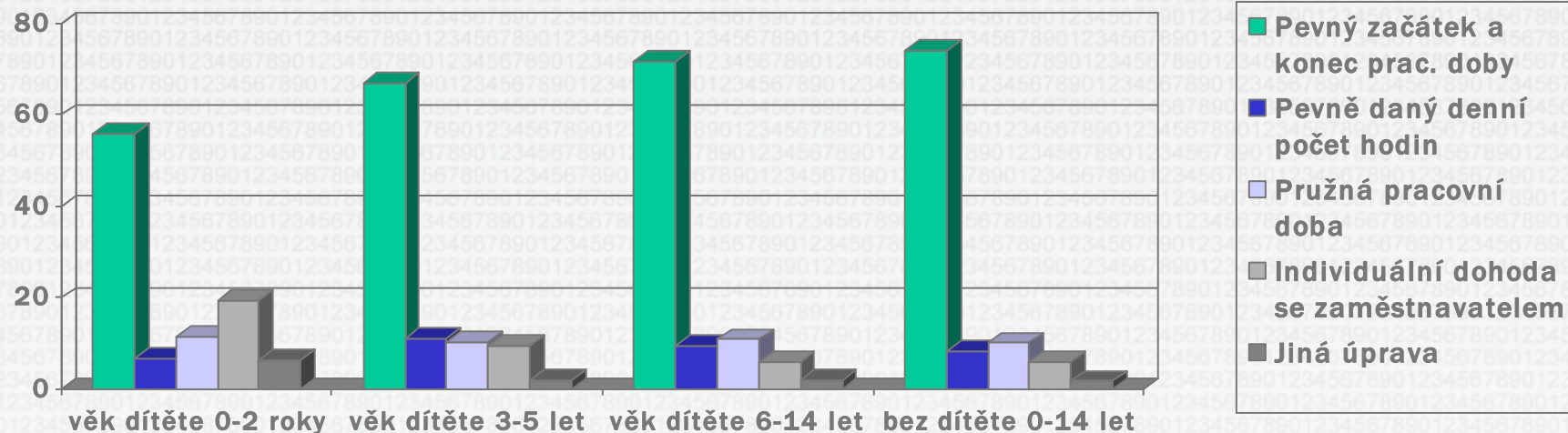
Závěry:

Nedostatečná možnost služeb organizace péče o děti má relativně nízký vliv na pracovní aktivitu žen ve věku 15-64 let, kdy 65,9 tis. žen (6,2 %) uvedlo, že jejich pracovní aktivita je nedostatečnými službami ovlivněna. U mužů ve věku 15-64 let je tento vliv zcela marginální a výsledné hodnoty jsou statisticky nevýznamné.

Nejvíce jsou ovlivněny na trhu práce nedostatečnými službami ženy s nejmladším dítětem ve věku 0-2 roky (11,4 %). Ukazuje se, že pokud je nabídka služeb nedostatečná, tak právě u organizované péče o děti v nejmenším věku. Tento fakt může být spojen se zažitými společenskými konvencemi, kdy se předpokládá, že matka zůstává s dítětem v tomto věku doma.

Méně jsou již ovlivněny na trhu práce nedostatečnými možnostmi organizace péče o děti ženy žijící s nejmladším dítětem ve věku 3-5 let. Zcela nevýznamný je tento faktor u žen s nejmladším dítětem ve věku 6-14 let

Uspořádání pracovní doby žen ve věku 15-64 let v pozici zaměstnanice podle věku nejmladšího dítěte v ČR v roce 2010 (v %)

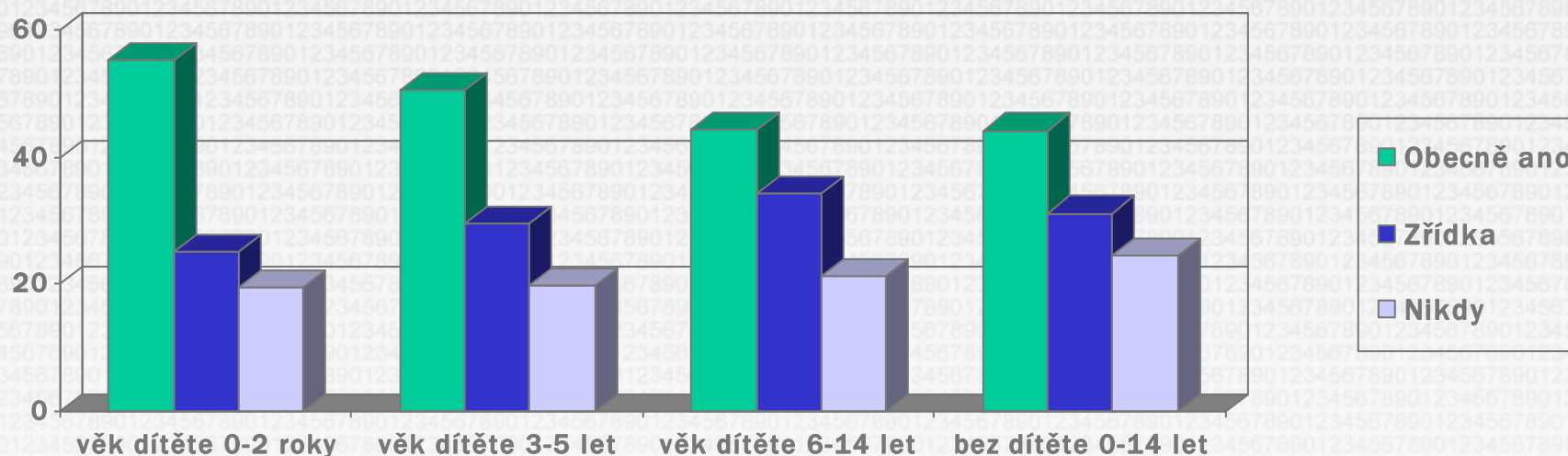
Uspořádání pracovní doby žen ve věku 15-64 let v pozici zaměstnanice podle věku nejmladšího dítěte v ČR a SR v roce 2010 (v %)

Uspořádání pracovní doby	Celkem		dítě 0-14 let	
	ČR	SR	ČR	SR
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0
Pevný začátek a konec pracovní doby	72,5	82,0	68,6	82,3
Pevně daný denní počet hodin	8,7	6,8	8,8	7,1
Pružná pracovní doba	10,3	2,6	12,8	2,0
Jiná úprava	8,5	8,5	9,8	8,7

Trendy

- V České republice nadále převažuje model, kdy většina zaměstnanců má pevně daný začátek a konec pracovní doby. Celkově za muže a ženy ve věku 15-64 let činí tento podíl 71,3 %. Naopak stále menšinová je možnost využití pružné pracovní doby (11,4 %), nebo je uspořádání pracovní doby dané individuální dohodou se zaměstnavatelem (6,6 %).
- Alternativní pracovní úvazky nemohou využívat v ČR ve zvýšené míře ani ženy starající se o dítě do 15 let v domácnosti. Největší rozšíření alternativních úvazků je u žen s nejmladším dítětem ve věku 0-2 roky (přibližně třetina žen má pružnou pracovní dobu nebo má individuální dohodu se zaměstnavatelem). V tomto věku nejmladšího dítěte však u žen zcela dominantně převládá ekonomická neaktivita.
- Ačkoliv v České republice se alespoň částečně vychází vstříc ohledně úpravy pracovní doby mladým matkám, ve Slovenské republice tomu tak není, kdy bez ohledu na rodinné uspořádání převládá model pevně daného začátku a konce pracovní doby.

Možnost vzít si alespoň jeden den volna z rodinných důvodů u žen ve věku 15-64 let v pozici zaměstnance podle věku nejmladšího dítěte v ČR v roce 2010 (v %)

Možnost vzít si alespoň jeden den volna z rodinných důvodů u žen ve věku 15-64 let v pozici zaměstnance podle věku nejmladšího dítěte v ČR a SR v roce 2010 (v %)

Možnost vzít si alespoň jeden den volna	Celkem		dítě 0-14 let	
	ČR	SR	ČR	SR
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0
Obecně ano	45,1	16,8	47,1	16,9
Zřídka	31,4	22,8	32,1	22,7
Nikdy	23,5	60,4	20,9	60,4

Trendy

- V České republice zaměstnavatelé obecně umožňují zaměstnancům vzít si z rodinných důvodů alespoň jeden volna (mimo dovolenou nebo speciální volno dle zákoníku práce). V roce 2010 44,3 % osob ve věku 15-64 let uvedlo, že má obecně možnost vzít si alespoň jeden den volna, dalších 31,5 % osob uvedlo, že zřídka.
- Zaměstnavatelé vycházejí vstříc především zaměstnankyním pečující o děti do 6 let věku. V roce 2010 55,4 % zaměstnankyň s nejmladším dítětem 0-2 roky uvedlo, že obecně mají možnost vzít si alespoň jeden den volna, u zaměstnankyň s nejmladším dítětem 3-5 let to bylo 50,6 % (celkem zaměstnankyně – 45,1 %).
- Ve srovnání se Slovenskou republikou se ukazuje odlišný přístup zaměstnavatelů k flexibilitě uspořádání práce pro zaměstnance. Podobně jako u možnosti využít flexibilní pracovní úvazky, zvláště pro matky s malými dětmi, zaměstnavatelé v SR obecně neumožňují vzít si alespoň jeden volna z rodinných důvodů. V roce 2010 pouze 16,9 % osob ve věku 15-64 let mělo obecně možnost vzít si alespoň jeden den volna z rodinných důvodů.

Přerušení ekonomické aktivity z důvodu péče o nejmladší dítě

- V České republice nadále zůstává rodičovská dovolená základním nástrojem sladění rodinného a pracovního života. Mateřská dovolená se obecně nepovažuje za přerušení ekonomické aktivity, neb osoba dle definice ILO zůstává nadále zaměstnaná.
- Rodičovskou dovolenou v drtivé většině případů využívají především ženy, pouze statisticky nevýznamný počet mužů uvedl, že využil možnost vzít si rodičovskou dovolenou. Pouze 15,8 tis. žen z celkového počtu 576,6 tis. žen ve věku 15-64 let žijících s nejmladším dítětem ve věku 1-8 let uvedlo, že nevyužilo možnosti vzít si rodičovskou dovolenou, dalších 66,8 tis. žen uvedlo, že nemá na rodičovskou dovolenou nárok (ženy před narozením dítěte nepracovaly, nebo byly v pozici podnikatelek).
- Ekonomická aktivita žen na rodičovské dovolené je velmi nízká, jen relativně nízký počet žen pracuje – neexistence tzv. částečné rodičovské dovolené či obecně nízké využití částečných úvazků v České republice.

Shrnutí

- V České republice do dvou let nejmladšího dítěte přetrvává tradiční model, kdy žena zůstává s dítětem doma a partner pracuje, poté již většinou oba partneři pracují na plný úvazek. Neexistence částečné rodičovské dovolené či využití částečných úvazků neumožňuje flexibilnější rozdělení rolí partnerů v péči o děti do 6 let jejich věku.
- V České republice nadále převládá nízké využití částečných úvazků. V případě matek s malými dětmi to bude především z důvodu omezené nabídky částečných úvazků na trhu práce.
- V České republice domácnosti využívají nabídky organizované péče o děti ve věku 3-5 let nejmladšího dítěte (mateřské školky), naopak významně méně ve věku 0-2 let nejmladšího dítěte.
- Pracovní aktivita matek není významně ovlivněna nedostatečnou nabídkou organizované péče o děti, výjimku tvoří jen ženy s nejmladším dítětem do 3 let věku.
- Obecně v České republice zaměstnavatelé více než ve Slovenské republice, zvláště matkám s malými dětmi, umožňují flexibilnější uspořádání práce. Nadále i v České republice je využití hlavně pružné pracovní doby umožněno spíše výjimečně.

Děkujeme za pozornost

Kontakty:

Mgr. Daniel Chytil
Český statistický úřad
tel. 274 054 152
e-mail: daniel.chytil@czso.cz

Mgr. Ondřej Nývlt, Ph.D.
Český statistický úřad
tel. 274 054 069
e-mail: ondrej.nyvlt@czso.cz

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD

Na padesátém 81, 100 82 Praha 10

www.czso.cz